

Er kommunene forberedt på
jobben som kommer når
pandemien er over?

Webinar 15.09

Hvordan har pandemien truffet sårbare barn og unge?

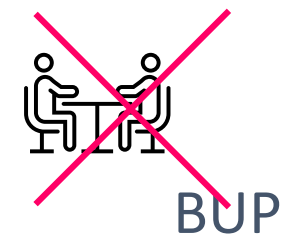
Mari Trommald, direktør i Bufdir

Norge stenger ned 13. mars 2020

”

I dag kommer regjeringen med de sterkeste og mest inngripende tiltakene vi har hatt i Norge i fredstid

Rapport offentlig 7.april: Helsetjenestene for barn og unge stenger ned – stor bekymring

Barnevernstjenester

■ Kommunal barneverntjeneste ■ Statlig barnevern

Mottar færre henvendelser

Gjennomfører færre møter og konsultasjoner

Kilde: Deloitte

Helsestasjoner for barn og unge, samt skolehelsetjenesten

Mottar færre henvendelser og henvisninger

Gjennomfører færre møter/konsultasjoner

Oppgir redusert kapasitet

En av årsakene til at helsestasjoner for barn og unge og skolehelsetjenesten har lavere kapasitet, er at flere er omdisponert til andre oppgaver i kommunen, som smittevernberedskap.

Grafikk: Jørgen Arnor G. Lom • Kilde: Deloitte

Norge | Koronaviruset

Frykter konsekvensene av at helsetjenester for barn er stengt ned: – Man kan ikke drive utredning av barn på telefon eller video

Fagpersoner bruker ord som «bekymring», «redsel», «frykt» og «krise» om situasjonen som har oppstått.

isatte som jobber med barn og unge, er flyttet for å jobbe med smittesporing. NB: Illustrasjonsbilde. Foto: Erik Johansen/NTB Illustrasjonsbilde

Bufdir leder koordineringsgruppen for tjenester til sårbare barn og unge

- Barne- og familiedepartementet (BFD) satte ned en koordineringsgruppe som skulle følge med på og vurdere tjenestetilbudet til barn og unge under covid-19 pandemien.
- Arbeidet ledes av Bufdir og har deltakere fra Hdir, Udir, FHI, IMDi, Politidirektoratet, Sekretariatet for konfliktrådet.
- Rapportering via Statsforvaltere veldig viktig for å få kunnskap om situasjonen

Statusrapport 7

Utsatte barn og unges tjenestetilbud
under covid-19-pandemien

Våre funn om barn og unges tjenestetilbud under covid-19

- Tjenestene ble sterkt berørt av smitteverntiltakene
- «Lag-på-lag» av smittevern
- Lavere aktivitet, endret tilbud, mindre samarbeid- samlet genererer et etterslep
- De samlede konsekvensene for unge med reduserte tjenester, skole og fritidsaktiviteter er ennå ikke fullt ut kjent

Anbefalinger fra koordineringsgruppen

- Tiltaksbyrden for barn og unge må være så lav som mulig
- Tjenester til barn og unge må holdes åpne og tilgjengelige
- Barn og unge må få tydelig informasjon om hvilke regler som gjelder og hvordan de kan komme i kontakt med tjenester de har behov for
- Unge skal gis mulighet til å medvirke i beslutningsprosesser som gjelder dem også i krisetid
- Hjemmekontor og digitale samtaletilbud gir ikke et tilstrekkelig tilbud
- Reduksjon i tilbud må risikovurderes

Hva vet vi nå?

Ny forskning: FHI om konsekvenser for barn og unge

Rapport offentlig 17. august 2021: Oppdatert kunnskapsoppsummering av forskning på konsekvenser av pandemien for barn og unge

- > Negative konsekvenser på flere områder, som familieforhold, psykisk helse og læring og mestring i skole.
- > Også positive eller ingen konsekvenser ble funnet – variasjonene er store i hvordan barn og unge er rammet! – regionale forskjeller
- > Noen «sårbarhetsfaktorer» økte risikoen for negative konsekvenser, for eksempel kjønn, lav sosioøkonomisk status, svak sosial tilknytning og foreldres tap av jobb/inntekt.
- > Vi vet fremdeles lite om langtidskonsekvensene.

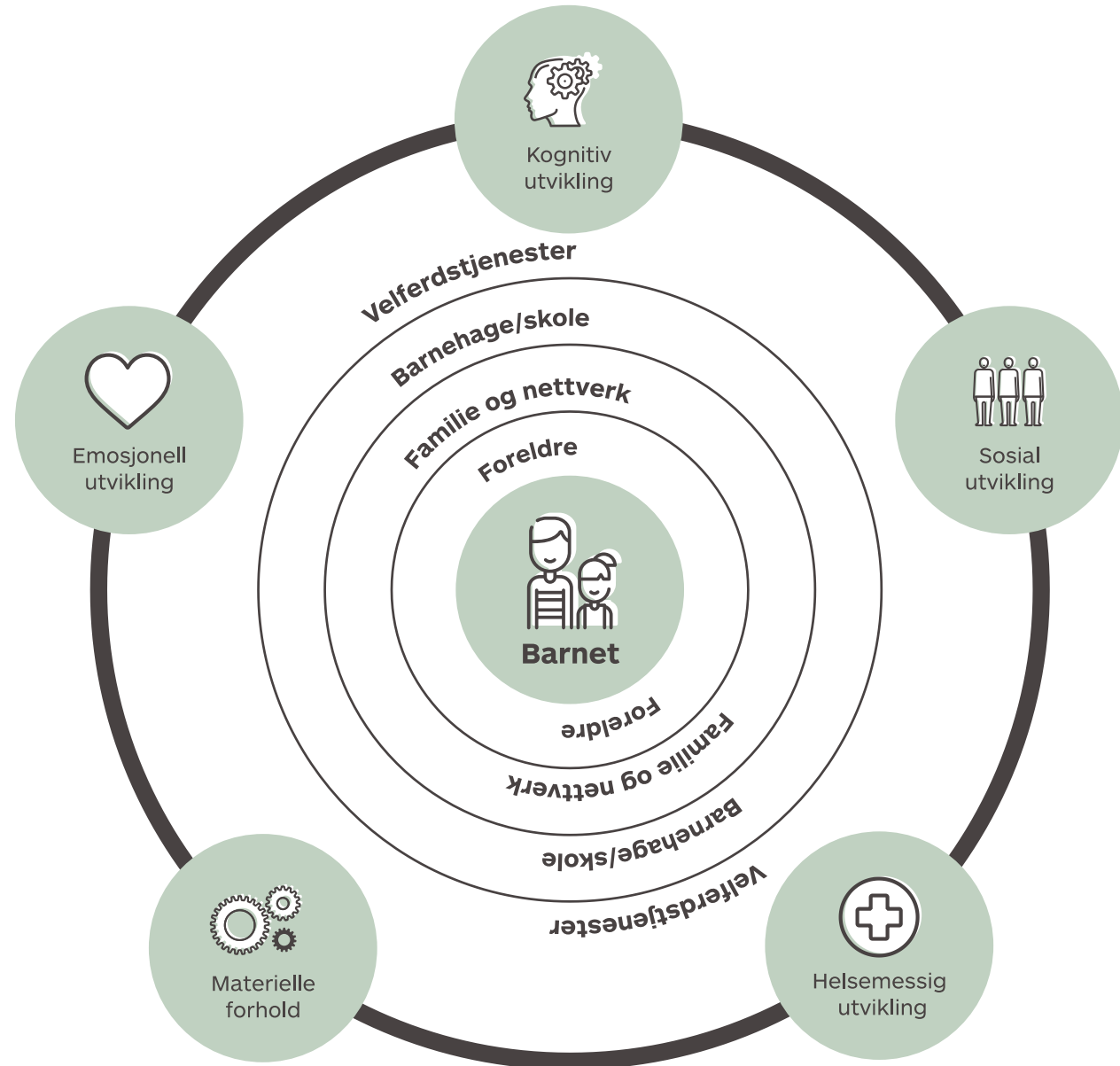
Ny rapport fra Barneombudet:

- «Det er forskjell på hva du går glipp av et år når du er 16 og når du er 45»
- 15 ungdommer deler sine erfaringer og gir råd til myndighetene om skole, helse, sosialt liv og medvirkning.

Noen av anbefalingene til myndighetene:

- Sørge for at kunnskapshull pga tapt skolegang blir fylt
- Mer tilgjengelige helsetjenester for ungdom
- Ungdomsrådene må benyttes mer aktivt som del av pandemihåndteringen
- Tiltak rettet mot ungdoms sosiale liv og fritidsaktiviteter må prioriteres

Barns utvikling – en helhet

Oppsummert

- > Det som kan være utfordrende i normaltid – enda mer utfordrende i pandemi/krisetid.
- > Alle barn er sårbare under en pandemi, men noen blir ekstra sårbare i en krisesituasjon.
- > Pandemien har rammet skjevt og sårbare grupper har vært særlig utsatte.
- Fordi kriser så tydelig får fram hvor vi er sterke, hvor vi er svake, så kan det også gjøre oss bedre, nye erfaringer, nye samarbeidsmåter, nye måter å løse oppgaver på.

Hva kan vi lære?

- > Beredskapsplaner: Barn er sårbare i kriser og dette må planlegges for!
- > Planlegging av tjenester: har vi godt nok opplegg for samordning av tjenester hos oss?
- > Postkorona
  - > Har vi kjent etterslep i tjenestene hos oss?
  - > Har vi identifisert særlig utsatte barn?
  - > Har vi kommet igang med ungdomsråd/medvirkningsarenaer?

Gruppeoppgave 1

Dere kjenner egen kommune best, det vil være forskjellige utfordringer for din kommune for å møte de nye forventingene

1. Hva er viktigst for deg og dine kommune å få gjort på kort sikt?
2. Er det behov for nye analyser? Eventuelt hvilke?
3. Nye samarbeidsformer?

Hvordan rammer pandemien oss: Psykisk helse

Webinar, Statsforvalteren, 20210915

Siri Thoresen
Forsker I, NKVTS
Professor, PSI, UiO

Forskning om psykisk helse i befolkningen under pandemien

- Har korona-pandemien medført endringer i befolkningens psykiske helse, og i tilfelle for hvem?
- Betydning for intervensjoner/tilrettelegging.

Veldig mange studier!

- Massiv forskningsinnsats
- Lett å 'drukne' i sprikende forskningsresultater
- Samlet: Gir god og nyttig info og bedre beredskap til neste pandemi

- Usikker overførbarhet av forskningen:
- På ulike tidspunkt,
- I områder med ulik belastning
- I land med ulik tilgang til helsetjenester

Tid

Februar 2020

? Slutt ?

? Etter ?

Tidlige studier:

Reaksjoner i befolkningen i tidlig fase

Svake design:

Selvrekuttering, tverrsnitt, ikke før-målinger

Resultater:

Stor økning i psykiske helse-
problemer i befolkningen

Tidlige studier:

Reaksjoner i befolkningen i tidlig fase

Svake design:

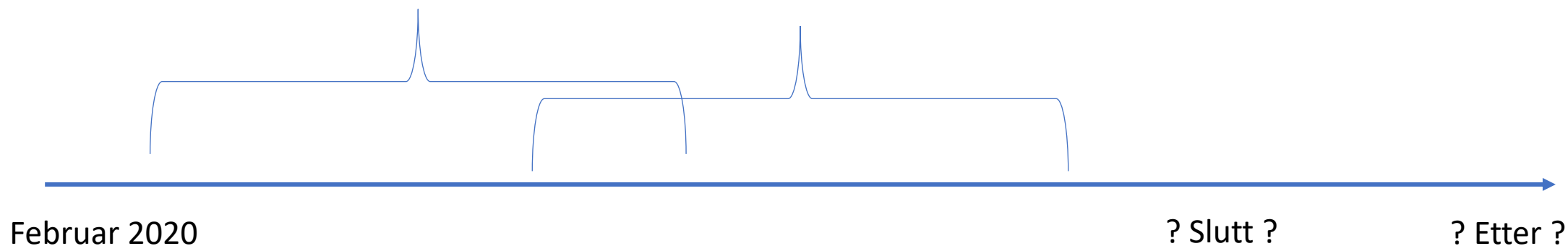
Selvrekuttering, tverrsnitt, ikke før-målinger

Senere studier:

Reaksjoner i senere faser

Bedre design: Representative utvalg /

før-målinger / målinger over tid

Resultater:

Stor økning i psykiske helseproblemer i befolkningen

Resultater:

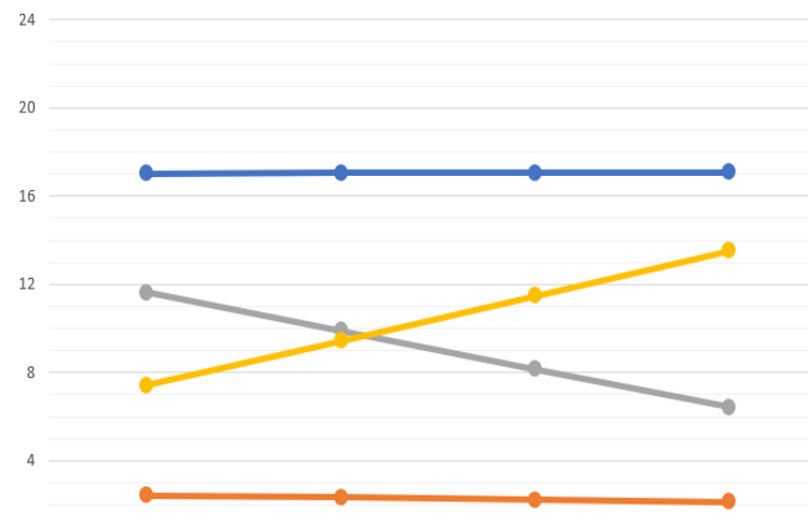
Beskjeden økning i psykiske helseproblemer i befolkningen

Sårbare grupper

Bedring over tid i pandemien

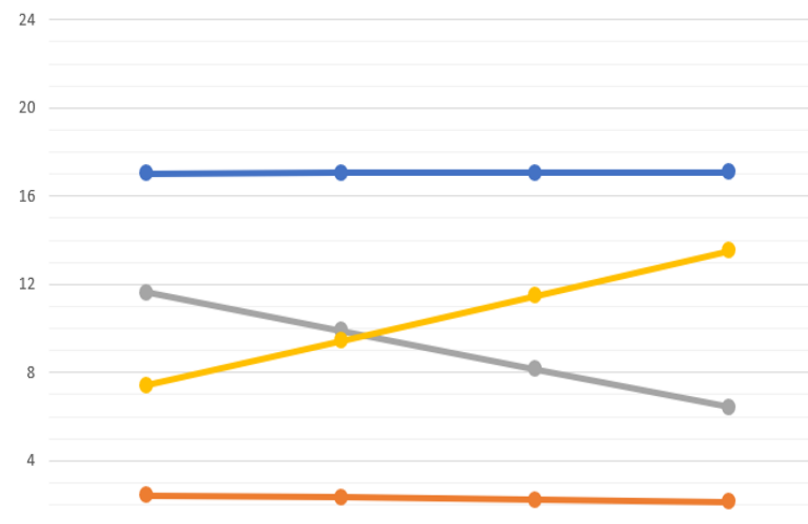
Utviklingsløp gjennom pandemien: Bryte ned i grupper

- Majoritet: Stabilt lavt nivå
- Liten gruppe: Bedre
- Sårbar gruppe med stabilt høyt nivå
- Noen fikk det verre
-

Utviklingsløp gjennom pandemien: Eksempel fra Storbritannia

- Majoritet: Stabilt lavt nivå (67%)
- Liten gruppe: Bedre (18%)
- Sårbar gruppe med stabilt høyt nivå (4%)
- Noen fikk det verre (11%)
- Kanskje en nyttig måte å tenke på:
- Fokus på sårbare grupper +
- spesielt pandemi-belastede grupper.

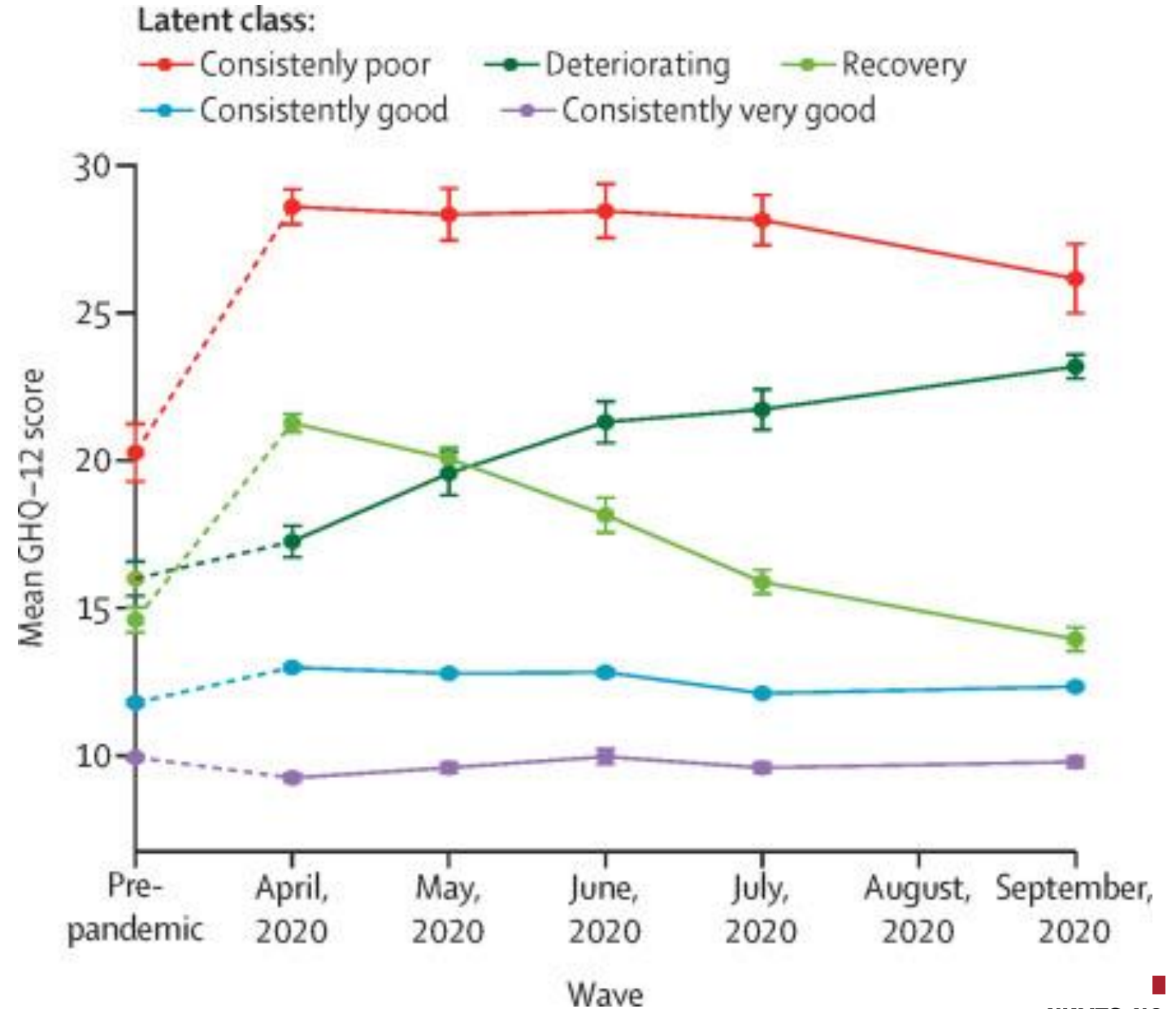
Utvikling fra før pandemien

Et annet eksempel fra UK

Høyt symptomtrykk FØR
- negativ utvikling

Middels symptomtrykk FØR
- kan gå begge veier

Lavt symptomtrykk FØR
- God utvikling

Sårbare grupper

- Tidligere psykiske plager, fysisk sykdom, minoritetsbakgrunn, arbeidsløshet, økonomiske problemer
- Unge/studenter, personer med lav sosial støtte
- Norsk forskning: Også voldsutsatte barn og voksne

Velkjente sårbarhetsfaktorer.

Identifisere og hjelpe de vi vet å bekymre oss for.

Sårbare grupper: Ekstra belastet av pandemien?

Personer med psykiske lidelser – og voldsutsatte:

- Har ofte dårlige sosialt nettverk. Vanskeligere å opprettholde under nedstengning.
- Bekymrer seg mer enn andre for pandemien
- Har ofte løsere tilknytning til arbeidsmarkedet: Større trussel
- Har større behov for helsehjelp, rammes mer av lukkede dører

Alt i alt rammes sårbare grupper hardere av nedstengning og sykdomstrussel.

Hvilken betydning har 'epidemi'-belastninger?

Noen snapshots fra norske studier

- Eldre personer, folk som har vært smittet eller i karantene/isolasjon - ikke spesielt utsatt
- De som **bekymrer seg mye** eller **tror de kan bli veldig syke hvis de blir smittet** – mer psykiske plager
- Mange **unnlot å oppsøke medisinsk behandling** (fordi de var redde for å bli smittet eller ikke ville belaste helsevesenet)
- Psykiatriske pasienter fikk **avbrutt behandling**, og det var en stor påkjenning for dem

Litt om ungdom: Foreløpig litt usikre resultater

- Vi har lite kunnskap om barn under 12 år
- Internasjonal forskning viser at pandemien har vært en belastning for mange unge, noen studier viser økning av psykiske helseproblemer
- En norsk studie (med før-målinger) viser IKKE en generell økning av psykiske helseproblemer fra før til under pandemien (12-15 år). Denne studien fant en forverring hos barn av skilte foreldre. Andre prediktorer for uhelse: Dårlig familieøkonomi og vold.
- En studie fra Litauen (med før-målinger) viser en svak-moderat økning i psykiske helseproblemer hos barn i samme alder. En undergruppe viste en tydelig forbedring: De ungdommene som fra før hadde sosiale vanskeligheter.

Oppsummert

- Tidlige studier viser en vesentlig økning av psykiske helseproblemer
- Senere – og bedre – studier viser liten eller ingen økning i befolkningen som helhet.

Sannsynligvis var pandemien en større belastning i tidlig fase.

- Majoriteten av studier viser at belastningen av pandemien er størst for ungdom / unge voksne.
- Men det betyr ikke nødvendigvis at ungdom blir 'psykere'.

Alt i alt: Innsats bør fokuseres på sårbare grupper

Hvem er de sårbare gruppene?

- Forskningen avdekker i liten grad nye sårbare grupper, men viser til **velkjente sårbarhetsfaktorer både hos barn og voksne**:
Svak økonomi, arbeidsledighet, svakt sosialt nettverk, vold, tidligere psykiske vansker. Og hos barn: skilte foreldre.
- Ikke så mye forskning på voksne eller barn som har hatt det bedre enn før under epidemien.
(Antydes at ungdom med sosiale vansker kan ha blomstret.
Har de lært noe nytt som kan videreføres, eller får de ekstra vansker ved gjenåpning?)

Og hva skal vi gjøre?

Lite forskning på intervensjoner. To spor?

Generelle tiltak:

Styrke eksisterende tiltak for barn og ungdom.

Målrettede tiltak:

Mot kjente sårbare grupper. Utadrettet, oppsøkende virksomhet til de unge vi er urolige for. Gjennom eksisterende tiltak: Barnevern, krisesentre, skolehelsetjeneste, psykisk helsevern.

Beredskap

Økt risiko for pandemier i fremtiden

Benytte forskningen fra covid19-pandemien til beredskap for framtidige pandemier

Særlig peker forskningen på å holde åpne og styrke tiltak for sårbare grupper, både barn og voksne

Oppsøkende tiltak/proaktive tjenester

Over tid: motstandskraft i befolkningen

Takk for oppmerksomheten

Gruppeoppgave 2

Hvordan kan tjenestene i kommunene benytte sin kjennskap til innbyggere til å etablere kontakt med de som er truffet av pandemien

SKOLEN ETTER KORONAPANDEMIEN

Et løft for trivsel og læring

Presentasjon 15.09.2021

Grethe Hovde Parr

Leder for arbeidsgruppen

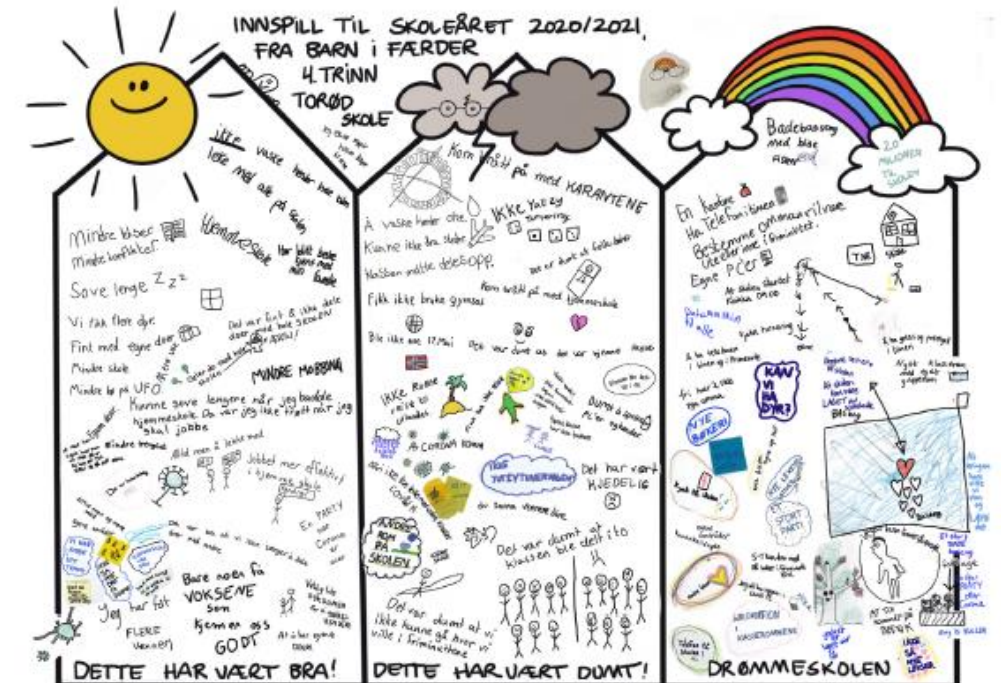
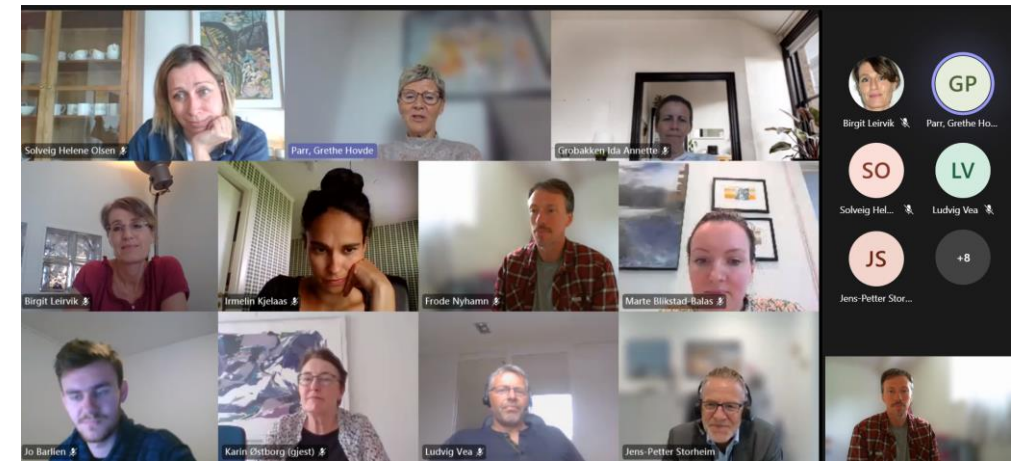
Arbeidsgruppens medlemmer

- **Grethe Hovde Parr (leder)**
Utdanningsdirektør, Statsforvalter i Oslo og Viken
- **Jo Sigurd Barlien**
Nestleder i Elevorganisasjonen
- **Kristin Eidet Robstad**
Direktør oppvekst, Kristiansand kommune
- **Børre Krudtå (til 1.6.2021)**
Divisjonsdirektør for næring og kompetanse, Troms og Finnmark fylkeskommune
- **Solveig Helene Olsen (fra 3.6.2021)**
Fylkesdirektør, Rådsområde utdanning og kompetanse, Viken fylkeskommune
- **Marte Blikstad-Balas**
Professor, Universitetet i Oslo
- **Hanne Margrethe Olsen**
Avdelingsdirektør PPT, Oslo kommune
- **Irmelin Kjelaas**
Førsteamanuensis, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
- **Mona Søbyskogen**
Rektor Marker skole, Marker kommune
- **Jens Petter Storheim**
Rektor, Åsane vgs, Bergen
- **Ludvig Vea**
Lærer, Åkrehamn vidaregåande skule, Karmøy kommune.
- **Karin Østborg**
Lærer Blussuvoll skole, Trondheim kommune

Sekretariatet har bestått av: Birgit Leirvik (leder), Camilla Vibe Lindgaard, Frode Nyhamn, Markus A. Stuestøl (Udir) og Ida A. Grobakken (KD)

Hvordan har gruppen arbeidet

- 5 møter i perioden 14. mai – 11. juni
- Mange og gode innspill fra:
  - Lærerorganisasjonene, Foreldreutvalget for grunnskolen, Barneombudet og KS, elever/barn gjennom elevpanel hos Barneombudet, tillitsvalgte i Elevorganisasjonen, barn på småskoletrinnet og mellomtrinnet i Færder kommune.
- Hovedbilde: stor grad av sammenfall mellom innspill til tiltak og de utfordringene og tiltakene som arbeidsgruppen har foreslått.

Dobbelt oppdrag – sosialt og faglig – alle og

de få. Derfor at mandatet favnet bredt.
Har vært opptatt av å se faglig og sosial læring i sammenheng.

- Knytter an til skolens brede samfunnsmandat og overordnet del i læreplanverket.
- «Et løft for trivsel og læring»: ønsker å ta utfordringene på alvor, men samtidig uttrykke en optimisme på vegne av våre barn og unge.
- Tiltak for alle elever.
- Tiltak for sårbare/de som har behov for ekstra oppfølging og støtte.

Realistiske tiltak – tidshorisont, økonomiske og administrative konsekvenser

- Departementet hadde i mandatet bedt om at tiltakene skulle ta hensyn til situasjon i sektor og elevers og ansattes behov og rettigheter.
- Gruppen var opptatt av at tiltakene måtte kunne integreres i skolens arbeid på en god måte, og at de ikke skulle oppleves som en ekstra belastning for elever og lærere.
- Anbefalinger for bruk av midler bevilget med tanke på skolestart 2021.
- Forslag til tiltak som kunne ha budsjettmessige konsekvenser for 2022 og 2023.
- Ikke mulig å gjøre presise estimater innenfor tiden som var til rådighet.

Om kunnskapsgrunnlaget

- Beskrivelsene av utfordringer er forankret i det forskningsmessige kunnskapsgrunnlaget om konsekvenser av pandemien.
- Gruppen har også basert seg på den kunnskapen arbeidsgruppens medlemmer brakte med seg inn i diskusjonene, og på innspill fra organisasjoner, aktører som skal ivareta barn og unges rettigheter, og elever.

Gruppen så at tiltakene har rammet elever i ulike deler av landet på svært forskjellig måte.

- De utfordringene gruppa pekte på vil i ulik grad være treffende.
- Tiltak må vurderes opp mot situasjonen i den aktuelle kommune og skole.

Hovedutfordringer (1)

Mangel på tilhørighet

- Elever opplevde mer ensomhet og dårligere psykisk helse
- Nedgang i elevenes motivasjon og mestring
- Elever med bekymringsfullt fravær

Hovedutfordringer (2)

Noen elever og elevgrupper ble ekstra hardt rammet av pandemien

- Redusert omfang og kvalitet på spesialundervisningen
- Færre timer til særskilt språkopplæring
- Utfordringer for elever i voksenopplæring
- Laget rundt eleven er svekket
- Vanskeligere skolestart og begynneropplæring
- Krevende overganger mellom skoletrinn
- Manglende grunnlag for videre opplæring i videregående skole
- Tapt praksisopplæring i yrkesfaglige utdanningsløp

Nøkkelbudskap 1

Alle elever har blitt berørt i større eller mindre grad

- Gruppen var opptatt av tiltak som favner bredt, og tenkte at det som bidrar til et inkluderende og motiverende læringsmiljø også ville gagne de som har hatt særlig stort læringstap.
- Det har blitt lagt ned en stor innsats under pandemien.
- Det utviklingsarbeidet som allerede er i gang i skolen er et relevant og viktig fundament for å få alle elever tilbake i gode opplæringsløp.

Nøkkelbudskap 2

Kompetente lærere er de som best kan vurdere elevenes individuelle og kollektive behov

- Kompetente lærere er de som er best kvalifisert til å vurdere elevenes individuelle og kollektive læringsbehov i etterkant av pandemien.
- Skolens ansatte har jobbet mye, dels under vanskelige forhold med lite forutsigbarhet. Når skolene nå skal tilbake til en mer normal situasjon, vil det igjen kreves mye av de ansatte. Vi forsøkte å ta høyde for dette i våre tiltak, ved å legge vekt på at det må være rom, tid og ressurser til å se, møte og støtte alle elever nå.
- Vi løftet frem kontaktlærerrollens betydning for elevenes læring og mulighet til å lykkes. Vi pekte også på betydningen av et tilgjengelig «lag rundt eleven», som kan støtte skolene i deres innsats for å gi alle den opplæringen de har rett til.

Nøkkelbudskap 3

Pandemien virket som et forstørrelsesglass på eksisterende utfordringer i skolen

- Hovedbildet var at de som hadde utfordringer tidligere har fått ekstra utfordringer i koronaskolen. Noen har tapt mye, og noe læring er det vanskelig å «ta igjen».
- Gruppen var opptatt av laget rundt eleven, og at dette måtte styrkes for å redusere de negative konsekvensene av koronapandemien.
- Det er flere elever som opplever redusert motivasjon, og som har mistet læring. Dermed må det også arbeides mer med identifisering og oppfølging. Kontaktlæreren ser alle, også de som har ekstra behov.
- Gruppen **var** særlig opptatt av den grunnleggende språk-, lese og skriveopplæringen, av informasjonsoverføring i forbindelse med overganger, og av elever som har problemer med å komme videre i sitt opplæringsløp.

Inkludere – identifisere - kompensere

1. Inkludering for alle

Tiltak for å sikre inkludering for alle i gode skole- og læringsfellesskap

2. Identifisere og følge opp

Tiltak for å identifisere og følge opp elever med stort faglig og sosialt læringstap

3. Kompensere

Tiltak for å kompensere for tapt læring og progresjon for alle

1. Tiltak for å sikre inkludering for alle i gode skole- og læringsfellesskap

- Laget rundt eleven må styrkes
- Økt tid til kontaktlærerrollen
- Ivareta elevers rett til medvirkning
- Legge til rette for mestring, motivasjon og fellesskap
- Samle og tilgjengeliggjøre læringsmiljø

2. Tiltak for å identifisere og følge opp elever med stort faglig og sosialt læringstap

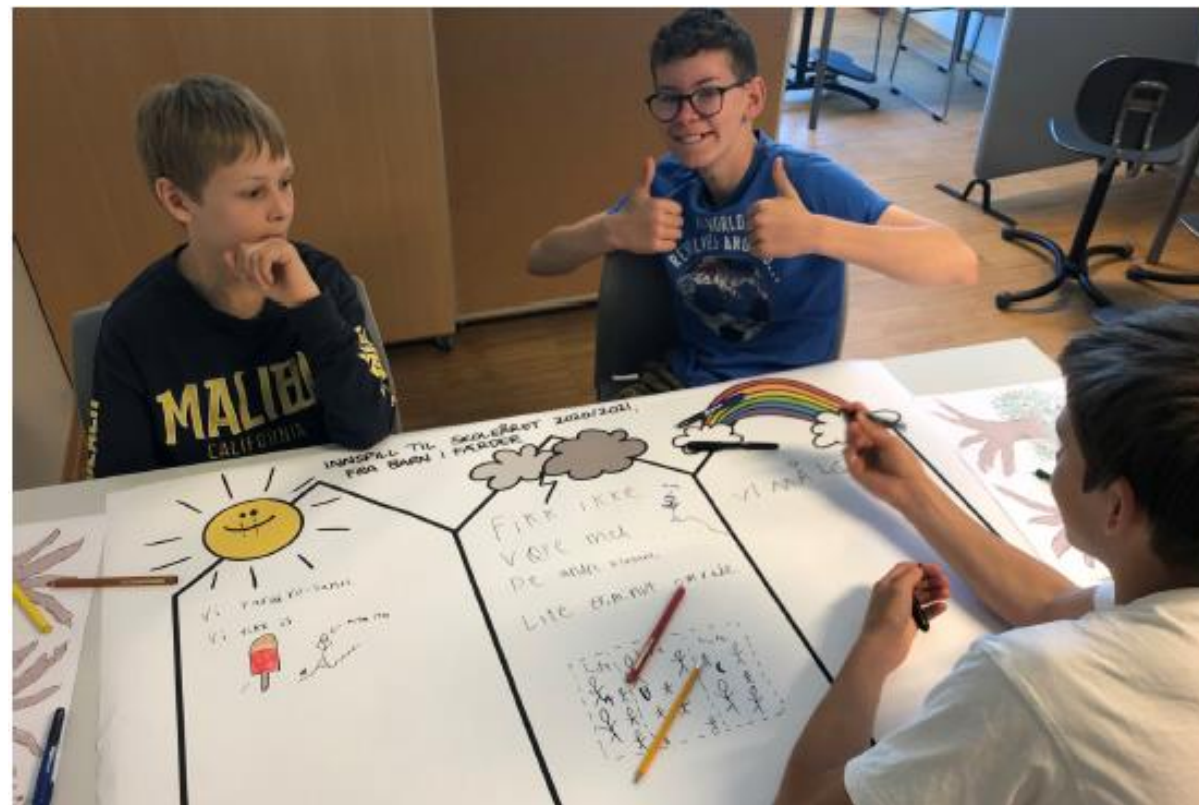
- Skoleeiers ansvar for å påse at det finnes gode rutiner for å identifisere elever med bekymringsfullt fravær
- Kritiske overganger: identifikasjon, informasjon og samhandling
- Tverrfaglige

3. Tiltak for å kompensere for tapt læring og progresjon for alle

- Ekstra timer for elever som har behov for det
- Gode vikarordninger og skjerming av ressurser for tilrettelegging
- Grunnleggende språk-, lese- og skriveopplæring
- Forsterket svømmeopplæring
- Forsterket språkopplæring for minoritetsspråklige elever
- Forsterket tilbud til elever som ikke får læreplass

Takk for
oppmerksomhet
en

Parr, Grethe Hovde
<fmoagpa@statsforvalteren.no>

Gruppeoppgave 3

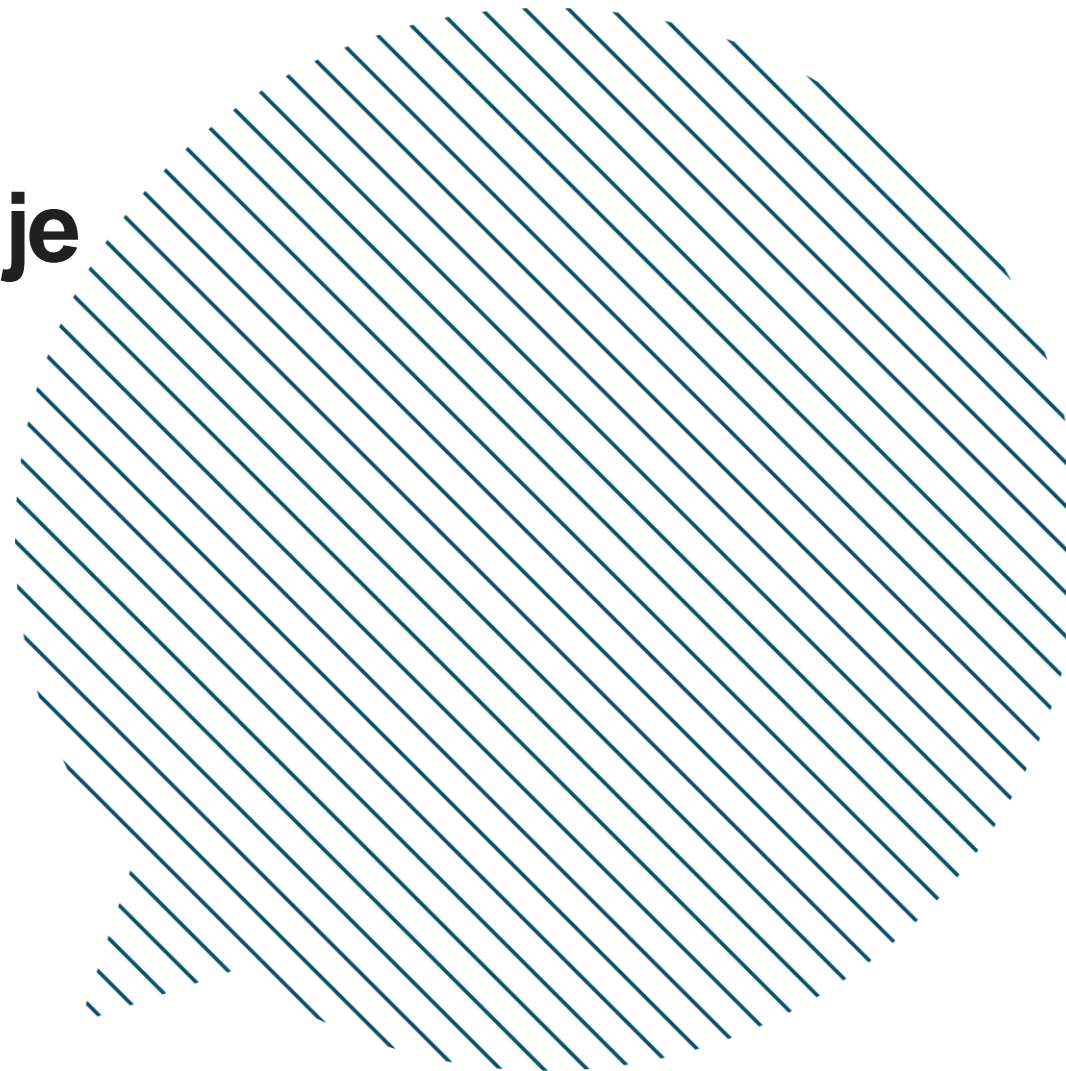
Hvilken betydning har det som er presentert for hvordan vi skal jobbe tverrfaglig i kommunene ?

Nasjonalt faglig retningslinje for tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge

---

IS-2826, ISBN: 978-82-8081-601-6

HelseDirektoratet

Fra frittstående tjenester til sammenhengende

Målsetting med retningslinjen

- Styrker oppdager- og handlingskompetansen hos ledere og ansatte i kommunen for at utsatte barn og unge oppdages tidlig og får tilpasset hjelp og oppfølging
- Pedagogisk verktøy for samarbeid og samordning.

NOU Norges offentlige utredninger 2017:12

Svikt og svik

Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt

0-24
SAMARBEIDET

Helhet eller lappeteppe?
Gjennomgang av regelverk for
samhandling

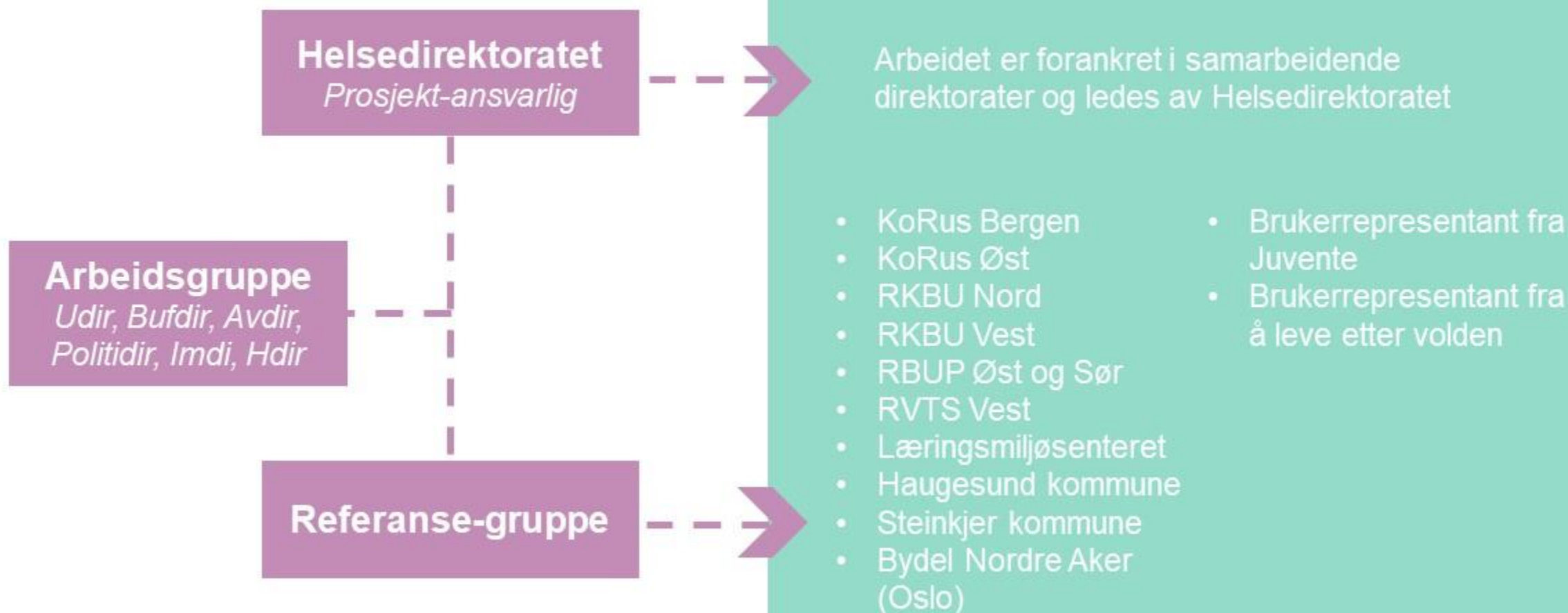
Charlotte Stokstad
Avdeling for barnerett, Bufdir
14. mars 2019

«HADDE VI FÅTT HJELP
TIDLIGERE, HADDE ALT
VÆRT ANNERLEDES»

BARNEOMBUDET

Hvem har deltatt?

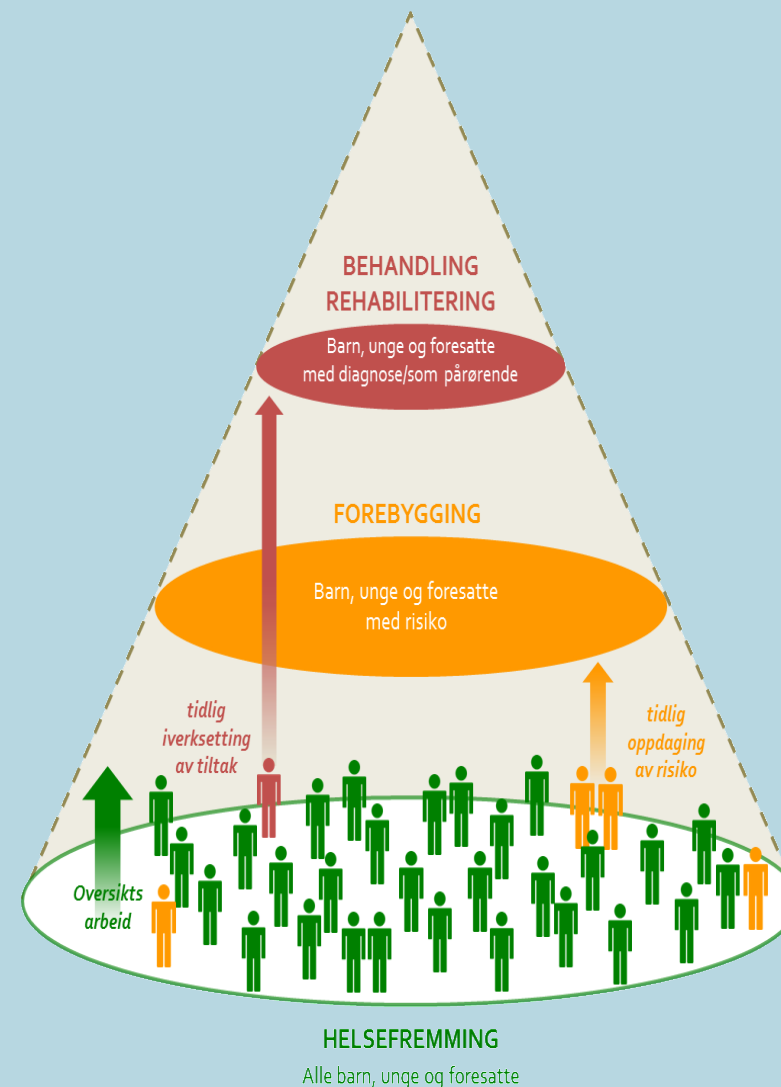
Kunnskapsgrunnlaget - populasjonstilnærming

IS- 2697 (2017) **Metoder for tidlig identifisering av risiko hos barn og unge**

To systematiske oversikter som er bestilt fra FHI :

- En systematisk oversikt om nøyaktighet av åpne spørsmål mellom barn og barnehage- og skoleansatte for å avdekke omsorgssvikt, misbruk eller psykososiale problemer
- Hvilke tegn og signaler som kan observeres av barnehage- og skolepersonell er assosiert med omsorgssvikt

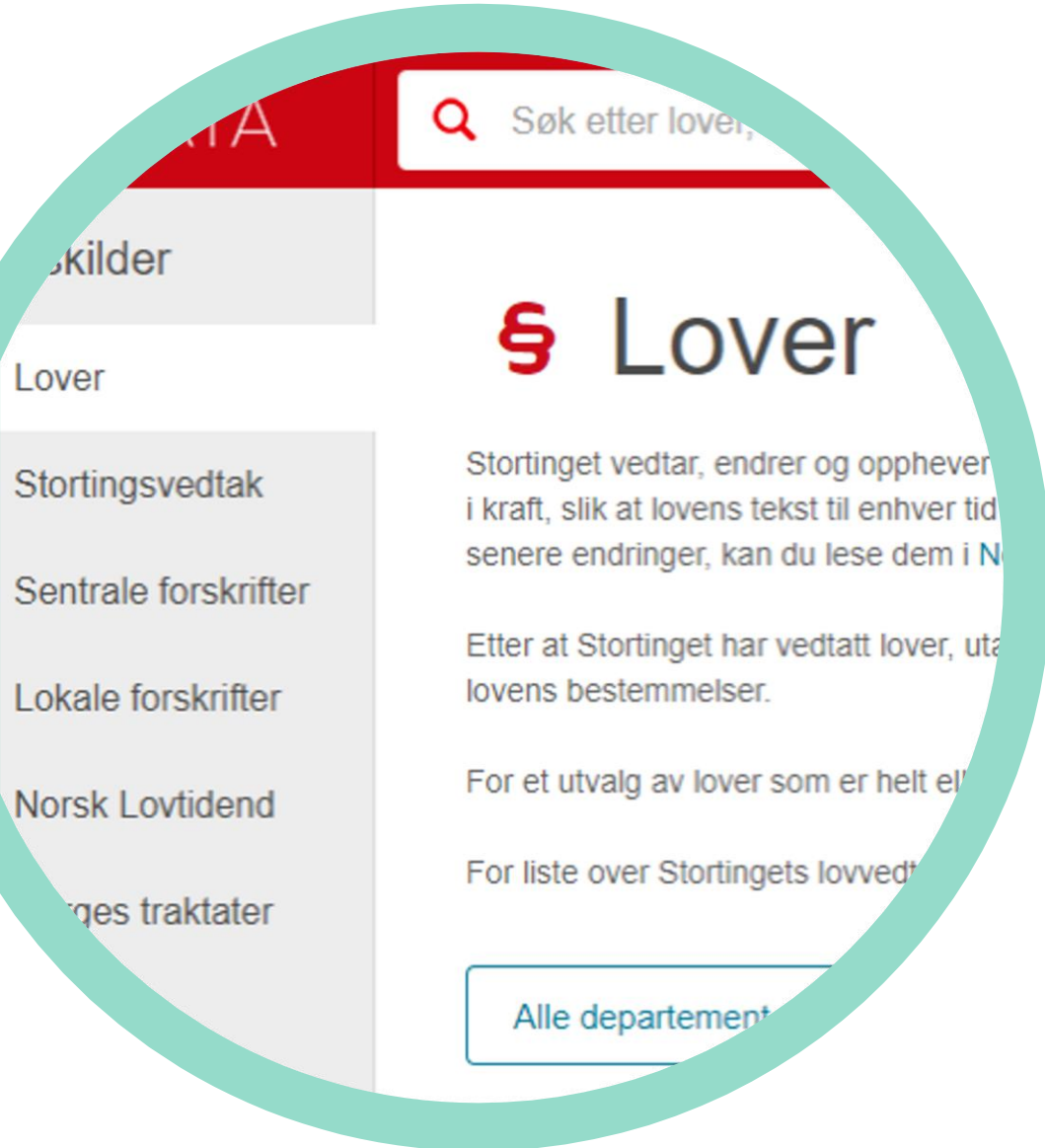
NICE-guidelines NG76 (2017): Child abuse and neglect: recognizing assessing and responding to abuse and neglect of children and young people.

Illustrasjon: Geir Møller

Begrepsbruk ifm. anbefalingene

- Formuleringer med «**skal**» eller «**må**» brukes på områder som er begrunnet ut fra lov eller forskrift, og er merket «Krav i lov eller forskrift».
- En sterk anbefaling benytter "**bør**" eller "**anbefales**" og indikerer at fordelene veier opp for ulempene. Det innebærer at brukere og ansatte i kommunen i de fleste situasjoner vil mene at det er riktig å følge anbefalingen. Avvik fra anbefalingen bør dokumenteres.
- Svake anbefalinger benytter «**kan**» eller «**foreslås**». En svak anbefaling indikerer at ulike valg kan være riktig for ulike brukere.

Barn og unges medvirkning

- En systematisk tilnærming til medvirkning er både en **forpliktelse**, men også et **godt verktøy** for å få økt innsikt og kompetanse hos beslutningstakere og å forbedre tjenester og tilbud.

FNs barnekonvensjon artikkel 3

- *“Ved alle handlinger som berører barn og som foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal det først og fremst tas hensyn til hva som gavner barnet best”*

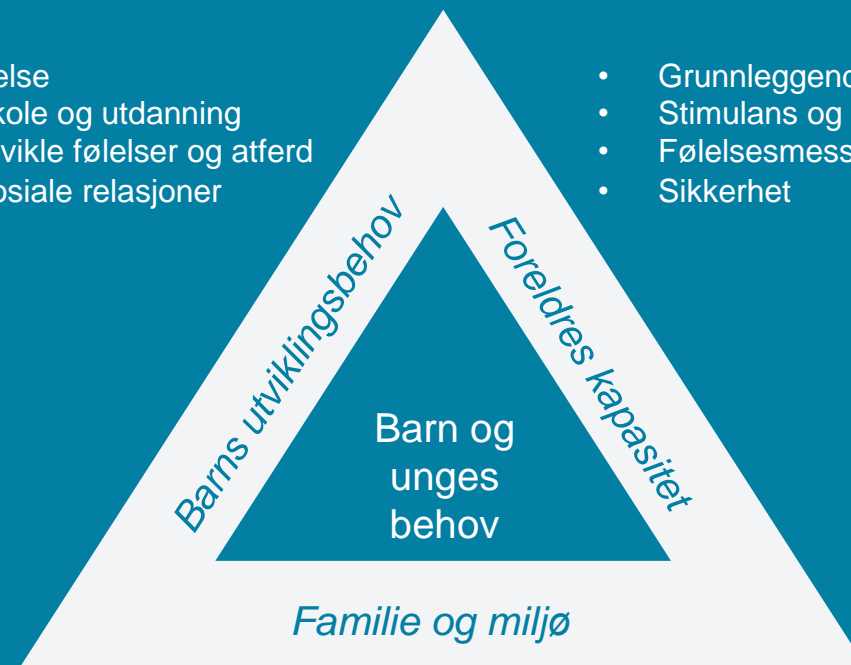

Integrated Childrens System (ICS) modellen

- Helse
- Skole og utdanning
- Utvikle følelser og atferd
- Sosiale relasjoner

- Grunnleggende omsorg
- Stimulans og veiledning
- Følelsesmessig tilgjengelig
- Sikkerhet

- Nåværende familiesituasjon
- Familiebakgrunn
- Boforhold, arbeid og økonomi
- Sosiale nettverk og integrering

Bli kjent med retningslinjen - Anbefalinger på to nivå

- 1. Kommunens ansvar i tidlig oppdagelse av barn og unge og deres foreldre
- 2. Fra kunnskap til handling hos ansatte som arbeider med barn, unge og deres foreldre

1. Kommunens ansvar i tidlig oppdagelse av barn og unge og deres foreldre

- Kommunene bør sikre at ansatte som arbeider med barn og unge har kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer og tegn og signaler som kan gi grunnlag for å oppdage utsatte barn og unge
- Kommunes ledelse bør sørge for at relevante virksomheter har rutiner for hvordan ansatte kan handle på bakgrunn av en bekymring for barn og unge
- Kommunens ledelse bør sikre at det er etablerte avtaler om samarbeid mellom virksomheter involvert i oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til
- [Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge](#)

2. Fra kunnskap til handling hos ansatte som arbeider med barn, unge og deres foreldre

- Ansatte som arbeider med barn og unge bør ha kompetanse i å snakke med barn og unge de har bekymringer for
- Ansatte som arbeider med barn og unge bør være oppmerksomme på tegn og signaler som gir grunn til bekymring for barn eller unge og dokumentere disse
- Ansatte som arbeider med barn og unge bør handle på bakgrunn av bekymring for barn og unge
- Ansatte som arbeider med barn og unge bør ha kunnskap om opplysningsplikt til barneverntjenesten og avvergingsplikten, og vite hvordan de skal handle for å overholde disse

Kommunene bør sikre at ansatte som arbeider med barn og unge har kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer og tegn og signaler som kan gi grunnlag for å oppdage utsatte barn og unge

Kommuneledelsen sikrer de ansatte kunnskap ved for eksempel:

- Intern basisopplæring
- Kurs og videreutdanning
- Videreutdanning ved høyskoler og universitet
- Samhandling mellom tjenester og sektorer – kunnskap og kultur

Kommunes ledelse bør sørge for at relevante virksomheter har rutiner for hvordan ansatte kan handle på bakgrunn av en bekymring for barn og unge

- Rutinebeskrivelse for handling og handlingsalternativer
- I rutinene fremgår ansvaret for å melde til barnevernet
- Har systemer og rutiner i egen virksomhet og for det tverrfaglige samarbeidet

Kommunen ledelse bør sikre at det er etablerte avtaler om samarbeid mellom virksomheter involvert i oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til

Forslag til tiltak om samarbeid:

- Samhandling mellom tjenester og sektorer
- Kunnskap og kjennskap til kommunens ulike tjenester og tilbud
- Arenaer for tverrsektorielt samarbeid
- Deler gode erfaringer som er gjort i praktisk arbeid
- Etablere tverrfaglig konsultasjons- og rådgivningsteam

Ansatte som arbeider med barn og unge bør ha kompetanse i å snakke med barn og unge de har bekymringer for

- Ledelsen ved virksomheten sørger for at det holdes felles opplæring og systematiske
- Kompetanseheving for å sikre gode barnesamtaler
- Mengdetrening, kollegaveiledning og teamarbeid.

Verktøy

- ["Snakke"](#) er et digitalt læringsverktøy for øving på samtaler med barn og unge om vanskelige tema.
- [Jeg Vet](#) er et undervisningsverktøy for barnehager og skoler

Ansatte som arbeider med barn og unge bør være oppmerksomme på tegn og signaler som gir grunn til bekymring for barn eller unge og dokumentere disse

- **Observasjon av flere tegn og signaler** som vedvarer over tid, tilsier at det er økt grunn til bekymring, og at man bør gå videre med saken.
- Disse **observasjonene ses i sammenheng med konteksten** som barn og unge befinner seg i, og i lys av hva som er normal aldersutvikling.
- De **systematiske observasjonene dokumenteres** i tråd med de rutiner og systemer sektorene og tjenestene benytter (se anbefaling om kommunens ledelse bør ha rutiner)
- **Det presenteres en oversikt over tegn og signaler** som kan være en hjelpemiddel i vurderingsprosessen prosessen

Hovedkategorier av tegn og signaler

- Hver av de fem hovedkategoriene inneholder fra 5 til 10 underkategorier
- Enkelte tegn og signaler vil opptre på ulike alderstrinn, mens andre er mer aldersuavhengige.

Tabell 6.2 Hovedkategorier av tegn og signaler på omsorgssvikt (forsømmelse og psykiske overgrep)

	Grupper av tegn og signaler	Antall underkategorier	Antall registreringer
Barn	Følelsesmessige uttrykk og atferd	7 (+1)	115
	Uvanlig atferd og utviklingstrekk	8 (+1)	119
	Sosiale forhold	7 (+1)	54
	Fysiske tegn og signaler	10	109
Foreldre	Relasjon til barn og trekk ved foreldrene	5	49

Følelsmessig uttrykk og atferd

Tabell 6.3 Følelsmessig uttrykk og atferd

Hovedgruppe	Kortnavn	Beskrivelse
Følelsmessige uttrykk og atferd	Innadvendt, trist, tilbaketrukket	Barnet opptrer som innadvendt, tilbaketrukket og/eller trist. Sped- og småbarn fremstår som passive og har manglende vitalitet
	Dårlig selvbilde/selvfølelse	Barnet fremviser dårlig selvbilde og/eller dårlig selvfølelse. For de yngste barna omtales tegnet som tap av selvaktelse.
	Gråt, trøstesløshet, vanskelig å berolige	Barnet gråter ofte, er vanskelig å trøste eller berolige
	Angst, anspent o.l.	Barnet er ofte engstelig eller viser unormalt stor engstelse. Gjelder spesielt i situasjoner hvor barnet skiller seg fra omsorgspersoner
	Irritabel, sinne, raseri, opposisjonell.	Barnet har vanskelig for å regulere sinne og frykt. Det kan ha raserianfall eller utvise en utagerende eller aggressiv atferd. I tillegg kan barnet fremstå som spesielt opposisjonell.
	Sensitiv for lyd, lys og omgivelser	Barnet opptrer sensitivt eller er skvetten når det gjelder høye lyder og stekt lys. Påvirkes lett av uro fra omgivelsene.
	Slapp, nummen, interesseløs, følelsesløs	Barnet fremstår som nummen, slapp og/eller interesseløs, har redusert oppmerksomhet og er lite interessert i lek, aktiviteter eller andre personer.

Uvanlig atferd og utvikling

Tabell 6.4 Tegn og signaler på uvanlig atferd og utviklingstrekk

Hovedgruppe	Kortnavn	Beskrivelse
Uvanlig atferd og utviklings-trekk	Urolig, konsentrasjonsvansker	Barnet fremstår som urolig og hyperaktiv, og har vansker med konsentrasjon og oppmerksomhet.
	Oppmerksomhetssøkende	Barnet er oppmerksomhetssøkende, dvs. krever unormalt mye oppmerksomhet fra omgivelsene. Kan utløse negative reaksjoner for å oppnå oppmerksomhet.
	Forsinket/tap av ferdigheter eller regresjon	Barnet har forsinket motorisk, språklig, emosjonell og/eller sosial utvikling. Barnet kan også ha tap av tidligere tillærte ferdigheter, f.eks. motoriske ferdigheter, spiseferdigheter, språk, renslighet.
	Læringsvansker og skolerelasjon	Barn og unge som har vansker med innlæring og hukommelse, herunder forsinket språkutvikling. Tegn kan også være uforklarlig skolefravær og skulk.
	Enurese, enkoprese	Ufrivillig vannlating og avføring i sengen eller i buksene.
	Selvskading, selvdestruktiv	Selvdestruktive følelser, uttrykk eller handlinger, f.eks. i form av å skjære seg selv.
	Bruk av rusmidler	Viser interesse for rusmidler, tidlig debut eller økende forbruk.
	Tyveri, kriminalitet, løgner	Barn og unge driver med tyveri og annen kriminalitet.

Sosiale forhold

Tabell 6.5 Tegn og signaler på unormale sosiale forhold

Hovedgruppe	Kortnavn	Beskrivelse
Sosiale forhold	Ettergivende atferd	Barnet viser overdrevent god oppførsel for å unngå misnøye hos foreldre eller andre omsorgspersoner. Barnet kan også preges av å permanent tilpasse seg eller oppfylle andres behov og forventninger.
	Uvanlig tilknytningsatferd	Barnet er ukritisk og overdrevent vennlig overfor ukjente voksenpersoner og kan fremstå som ukritisk kontaktsøkende. Alternativt kan barnet virke uaffisert av eller ha uvanlig lite reaksjon når foreldre forlater barnet.
	Klynger seg til voksne	Barnet er tilbøyelig til å klenge seg til voksne eller utviser uvanlig atferd ved adskillelse. Barnet kan også ha uvanlig fokus på foreldre sett i forhold til alder og utvikling. Alternativt kan reaksjonen være at barnet unnlater å søke trøst hos voksne.
	Sosial involvering med andre barn (sosial kompetanse)	Trekker seg fra sosiale sammenhenger, har vansker med å samspille med andre, virker ensom.
	Kommer ofte i konflikt med andre barn	Kommer ofte i konflikt med andre barn (udokumentert)
	Avvikende eller konfliktfylt relasjon til foreldre	Barnet unngår å søke trøst eller kjærlighet fra omsorgspersoner når det er bekymret.
	Avviser/unngår voksenkontakt	Barnet er motvillig mot å være i kontakt med eller i nærheten av bestemte personer. Kan også være ekstremt på vakt mot voksenpersoner (udokumentert).

Fysiske tegn og signaler

Tabell 6.6 Fysiske tegn og signaler

Hovedgruppe	Kortnavn	Beskrivelse
Fysiske tegn	Påkledning	Barnet har upassende klær i forhold til vær og årstid. Barnet kan også virke ustelt.
	Hygiene	Barnet bærer preg av dårlig stell og pleie, f.eks. ved å være permanent skitten, at det lukter av barnet og/eller at tannhelsen er dårlig. Barnet kan også ha ubehandlede sykdommer eller andre plager som lus.
	Mat-/ spisevaner (spiseforstyrrelser)	Barnet har vanskelig forhold til mat, vil ikke spise, har ekstrem sult, har mangelfull ernæring. Annet uvanlig forhold til mat kan være at barnet spiser rester, stjeler, hamstrer eller gjemmer mat.
	Fysiologisk utvikling, over-/under-vektig	Barnet har unormal vekt som følge av mangelfullt kosthold (non-organic-failure-to-thrive). Det kan synliggjøres som vekststagnasjon. Andre fysiologiske tegn kan være over-/undervekt eller dehydrering som følge av manglende/feil ernæring.
	Trøtthet/søvnmangel	Mangel på søvn. Viser seg ved at barnet virker slitent og trøtt eller ved at barnet selv opplyser om mangelfull døgnrytme.
	Fysiske plager	Barnet har vedvarende fysiske plager som infeksjonssykdommer, vondt i magen, hodesmerter og/eller smerter i kroppen generelt (begrenset dokumentasjon)
	Mangelfullt tilsyn	Foreldrene har mangelfullt tilsyn med barna som resulterer i skader (dyrebitt, skolding, fall osv.). Eventuelt kan det også være mangelfulle forklaringer på skader som skyldes mangelfullt tilsyn.
	Medisinsk oppfølging	Foreldre ivaretar ikke barnets behov for medisinsk oppfølging/behandling eller tannhelsebehandling. Eventuelt kan foreldrene aktivt motarbeide at barnet har kontakt med helsepersonell.
	Barn med omsorgsoppgaver	Barn eller voksen opplyser om at barna har omsorgsoppgaver som går ut over det som er normalt, og som går ut over skole eller andre aktivitet for barnet.
	Barn forteller/ ber om hjelp	Barna forteller uoppfordret at de har behov for hjelp eller er utsatt for ulike former for risiko.

Foreldre og relasjon foreldre-barn

Tabell 6.7 Tegn og signaler hos foreldre og relasjonen foreldre-barn

Hovedgruppe	Kortnavn	Beskrivelse
Foreldre og relasjon til barna	Foreldres relasjon til barn	Foreldre er fiendtlig innstilt til egne barn, gjør barnet til syndebukk, har overdrevne forventninger til barnet, eksponerer barnet for skremmende opplevelser, bruker barnet til eget behov (f.eks. i skilsmisser), sørger ikke for sosialisering av barnet eller gir ikke barnet følelsesmessig respons.
	Foreldre med psykiske lidelser	Foreldre viser eller gir uttrykk for å ha psykiske plager i form av å være mentalt overbelastet (ved arbeidsledighet, sykdom, overarbeidet), har skiftende stemningsleie, lider av depresjon/angst eller opptrer irrasjonelt på bisarre måter. (udokumentert)
	Foreldre med rusmisbruk	Foreldre gir signaler om rusproblematikk ved å møte opp med barnet i ruspåvirket tilstand
	Uforutsigbare foreldre	Foreldre glemmer å hente barnet, barnet hentes av mange ulike personer eller foreldre gir elles uttrykk for å ha en uforutsigbar hverdag
	Tilbaketrekning	Barna har et stort og uforklarlig fravær fra barnehage og skole, barna hindres i å være samme med andre og foreldrene trekker seg fra kontakt med barnehage, skole og helsetjenester.

Ansatte som arbeider med barn og unge bør handle på bakgrunn av bekymring for barn og unge

- Det er utviklet ulike verktøy og modeller som ansatte kan ta i bruk for å handle på bakgrunn av bekymring for barn og unge.
- Det er viktig at de ansatte kjenner til de rutinene som finnes i kommunen for oppfølging av barn og unge
- Modeller for tidlig identifisering av risiko hos barn og unge
  - [Bedre tverrfaglig innsats \(BTI\)](#)
  - ICS-modellen
  - Oppsporingsmodellen
  - [Politiets bekymringssamtale](#)

Ansatte om arbeider med barn og unge bør ha kunnskap om opplysningsplikt til barneverntjenesten og avvergingsplikten, og vite hvordan de skal handle for å overholde disse

For mer informasjon om opplysningsplikten og avvergeplikten:

[Bufdir](#) og på www.plikt.no

Har du noen innspill?

Innspill til retningslinjen kan sendes til:

HelseDirektoratets postmottak
postmottak@helsedir.no

Merk henvendelsen «Retningslinje for tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge»

Retningslinjen vil oppdateres ved behov.

Gruppeoppgave 4

1. Hvordan har kommune formalisert samarbeidet mellom de ulike tjenesten og hvordan er dette ledelsesforankret?
2. Hvordan medvirker barn, unge og deres familier i utforming av tiltak?
3. Hvilke formaliserte arenaer er det for samhandling mellom tjenestene?
4. Har kommunen en kompetanseplan for å identifisere og følge opp utsatte barn og unge?